

Дмитро Степовик

ЛІТОПИС ДУХОВНИХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Перебуваючи взимку 1990 р. в столиці США, місті Вашингтоні, я був запрошений в Український відділ Радіо «Голос Америки». У центральному офісі, поблизу Конгресу США, тодішній керівник Українського відділу Радіо Володимир Біляїв узяв у мене інтерв'ю про мету мого приїзду до США та про враження від гігантського Нью-Йорка і на вигляд «європейського» Вашингтона; про моє 9-місячне стажування як мистецтвознавця в Українському музеї в Нью-Йорку й Українській Вільній академії наук у США. Після інтерв'ю пан Біляїв влаштував мені мандрівку кімнатами студій Українського відділу «Голосу Америки». Я побачив журналістів, дикторів, голоси яких були мені знайомі роками, бо в Києві я мав добрий ламповий радіоприймач, що дозволяв оминати потужні заглушувачі і слухати радіо з Америки в режимі «живого звуку».

В офісі, де журналісти вітали з тезоіменництвом молодого колегу Андрія Метіля (подія відбувалася 14 грудня 1990 р., другого дня святкування апостола Андрія), я познайомився з Миколою Француженком, який відразу ж продемонстрував чудове почуття гумору, розповідаючи, що він «єдиний француз» у «Голосі Америки», але француз особливий: козацький, бо ж сам уродженець Слобожанщини — Харківщини. Мовляв, там французи такі, що при нагоді можуть дати фору французам Парижа й будь-якого іншого міста й села! Біляїв представив Француженка як свого попередника на посаді очільника Українського відділу Радіо і додав: «У нас із Миколою спільне те, що ми обоє поети, а поезія ніколи не вивітриться з “Голосу Америки”!»

Минуло 23 роки, а в пам'яті збереглися деталі відвідин радіостанції, про яку знає кожен свідомий українець. Там, у редакції, а згодом на пенсії, Микола Французенко не припиняв творчості аж до упокоєння 2007 р., а прожив він 84 роки. Основний фах на теренах Америки, фах журналіста, Микола гармонійно поєднував з акторським мистецтвом — мав приємний голос, гарно промовляв перед мікрофонами і в публічних виступах. Спокійно, розмірено, з правильними наголосами читав власні вірші й вірші інших поетів. З проголошенням незалежності України Французенко бував в Україні, презентував свої книги, виступав у Будинку літераторів (Національній спілці письменників), особливо любив багато і розумно говорити в молодіжних аудиторіях, переважно університетських. У поважних літніх роках зберіг молодечий голос, численні здібності й таланти: письменника, журналіста, літературознавця, релігієзнавця, публіциста, громадського діяча.

Микола Французенко дуже цінував багаторічну співпрацю й дружбу з Предстоятелем Української Православної Церкви у США митрополитом Мстиславом Скрипником. Брав у нього інтерв'ю для радіо й публікування у пресі. За Божим Промислом, Мстиславу судилося започаткувати — вперше за тисячу років Християнства в Україні — патріарший період історії нашої Церкви. 5 червня 1990 р. в Києві на Всеукраїнському Православному соборі 92-річний племінник Симона Петлюри митрополит Мстислав (у миру — Степан Іванович Скрипник) обраний першим патріархом Київським і всієї України. У діаспорі першим відгукнувся на це статтями й виступами саме Микола Французенко. Як людина, що добре знала євангельське віровчення, церковні право й історію, Французенко, на відміну від багатьох журналістів-верхоглядів у сфері релігії, — писав і говорив фахово й компетентно. Він унікав «загальних місць» і був прихильником персоналістського погляду на церковну історію, тобто внесення на вітвар духовного

просвітництва, зміцнення християнської віри та боротьби людей зі своїми гріхами — конкретних людей, світоців християнської духовності.

Саме під таким кутом зору написано вісім нарисів про українських діячів, які зробили неоціненний внесок у формування духовності й культури українського народу. Француженко писав їх у різні роки, і тепер київське видавництво «Смолоскип» друкує їх під назвою, яку дав ще за життя пан Микола: «Великі митрополити України». Я вважаю, що це правильна назва, хоча два нариси з цих восьми не є власне про митрополитів: перший нарис про великого князя Київського Володимира Мономаха та останній нарис про патріарха Мстислава Скрипника. Ці імена єднає з іншими митрополитами, представленими у книжці, — Іларіоном Київським, Петром Моголою, Василем Липківським, Андреем Шептицьким, Іларіоном (Огієнком), Йосипом Сліпим — прикметник «великі». Справді, знаменитий трактат Володимира Мономаха про повчання дітям написаний на рівні церковної проповіді знаного в релігійних і моральних питаннях ієрарха. Нарис не випадає із загального річища розповідей про духовних очільників України. А щодо Мстислава Скрипника, то хоча Француженко пише про нього як про патріарха, але ж Мстислав був 5 років єпископом (1942—1947); 24 роки архієпископом (1947—1971); 19 років митрополитом (1971—1990) і три роки патріархом (1990—1993), — тому він, як ніхто інший, підпадає під категорію великих митрополитів України.

Француженко за хрещенням та віросповіданням — православний український християнин. Мені відомо, що він пишався своєю належністю до православної віри, не сприймав прямої або завуальованої критики (від інших конфесій, безбожників і язичників) на адресу православ'я. Ця лінія відчутна у книжці. Думаю, що і свій псевдонім «Вірний» він міг трактувати в контексті незламної вірності православ'ю і рідній Вітчизні. Проте, як видно з нарисів про двох визначних греко-

католицьких митрополитів, Андрея Шептицького та Йосипа Сліпого, — Француженко був толерантним і до греко-католиків. Він шанує їх не лише за патріотизм, а також, — може, й насамперед, — як глибоких у вірі і знаннях богословів, чудових моралістів. Уміло й доречно коментує Француженко численні висловлювання Шептицького; в позитивному сенсі висвітлює його біографію, хвалить любов до українців — без огляду на його напівпольське, та ще й панське, походження. Так само з великою симпатією написаний нарис про митрополита Йосипа Сліпого — багаторічного в'язня советських концтаборів, який не зламався у вірі й вірності українській церкві та був удостоєний Ватиканом кардинальського титулу.

Нариси схожі між собою Француженковим пієтетом, як б сказав, «високим штилем», який був властивий для багатьох його літературних творів і журналістських виступів. А водночас ці нариси і несхожі в підкреслюванні індивідуальних рис окремих персонажів. Так, у митрополита Іларіона (Огієнка) Француженко підкреслює його вченість (як носія двох докторських ступенів та наукового професорського звання) і письменницький дар. Зазначивши, що «митрополит Іларіон збагатив Українську Православну Церкву популярною і церковною літературою», а також зробив один з найкращих повних перекладів Біблії українською мовою (всього таких перекладів Святого Письма нашою рідною літературною мовою на сьогодні п'ять), — Микола Француженко наводить у нарисі про Іларіона (Огієнка) список основних 25-ти книг митрополита (всього Огієнко за 90 років життя написав біля однієї тисячі праць), даючи їм високу оцінку: «Перед нашими очима виростає велична постать Великого Митрополита».

Книжка Микола Француженка легко читається. Згаданий мною його «високий штиль» письма не переборщений зайвим пафосом і панегіризмом, бо факти з життя світочів української християнської духовності промовляють самі за себе. У Француженка було добре відточене

письменницьке перо. В англломовних середовищах еміграції він зберіг красу і розмаїття української мови, вишукану стилістику вислову. Це могло статися тільки завдяки постійним вправам зі словом, тобто писанням творів і ретельним усним високоосвіченим мовленням. У заключній біографічній довідці дружина письменника Ярослава Губаржевська-Француженко зазначає, що «бібліографія його праць нараховує понад 400 позицій, включно з виданими в Україні книжками “Портрет Поета”, “Долі”, “Нащадок славного роду” і “Наші долі”». Нинішня книга Миколи Француженка про релігійних діячів засвідчує, що він не просто «один з авторів діаспори», а християнський мислитель, яких Україна потребувала завжди і потребуватиме в будучині.

*Дмитро Степовик,
доктор мистецтвознавства,
філософії і богословських наук,
професор, академік*

19.07.2013 р.